כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת שלח ■ כ' סיון ה'תשע"ז ■ 14.06.2017 ■ גליון מס' 431

תפוצה לכל קהילות ישראל

מדוע לא קיבל ה' את תשובתם?

/ הרה"ג רבי אביגדור נבנצל שליט"א*

אחר חטא המרגלים הקב"ה מעניש את עם ישראל: "אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם..." (במדבר יד, כג) וגזר עליהם ארבעים שנה במדבר כנגד ארבעים יום שהלכו לתור את הארץ "בְּמִדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִּגְרֵיכֶם..בְּמִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר תַּרְתֶּם אֶת הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם יוֹם לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה תִּשְׂאוּ אֶת עֲוֹנֹתֵיכֶם" (שם כט-לד). משה רבנו מבשר לעם את הבשורה הקשה, ומה תגובתם? "וַיִּשְׁכְּמוּ בַבֹּקֶר וַיַּעֲלוּ אֶל רֹאשׁ הָהָר לֵאמֹר הִנֶּנּוּ וְנַעֲלֶה אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' כִּי חָטָאנוּ" (שם מ) הם רוצים לחזור בתשובה מהחטא שנכשלו בו; אתמול פחדו מהכנעני והאמורי, נבהלו מילידי הענק ומהערים הבצורות, והיום מצהירים בביטחון מלא שמוכנים לעלות להר בכל מחיר. אתמול מיאנו להיכנס לארץ למרות שמשה וארון ברית ה' היו אמורים להיכנס איתם, והיום הם מוכנים לעלות גם בלי משה וארון הברית. חל מהפך בהתנהגותם מן הקצה אל הקצה, ובכל זאת תשובתם אינה מתקבלת, והתוצאה מיוזמה זו: "וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּהָר הַהוּא וַיַּכּוּם וַיַּכְּתוּם עַד הַחָרְמָה" (שם מה). שואל מו"ר הרב נבנצל שליט"א: מדוע הקב"ה לא מקבל את תשובתם? הרי רצונו היה לשוב מהחטא בתשובת המשקל ולתקן את המעוות, וכידוע אין דבר העומד בפני התשובה!

אומר הרב: בהסתכלות מעמיקה יותר בתגובתם, לא הייתה תשובה מעבירה ולא תיקון החטא אלא תוספת של חטא על פשע, משום שחטאם לא היה רק שלא רצו לעלות לארץ; הם לא האמינו בהבטחת ה' וביכולתו להביאם לארץ "וַיִּמְאֲסוּ בְּאֶרֶץ חֶמְדָּה לֹא הֶאֱמִינוּ לִדְבָרוֹ" (תהילים קו) אם הקב"ה אמר להיכנס לארץ אין זה משנה אם הארץ יפה ופירותיה משובחים או לא; גם אם היו שומעים מהמרגלים שארץ ישראל איננה זבת חלב ודבש היו צריכים להסתמך על דבר ה', כל שכן ששמעו מיהושע וכלב: "טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד" (במדבר יד, ז) ואם בכל זאת שמעו מעשרה מרגלים שזה בלתי אפשרי לכבוש אותה, היו צריכים להתייעץ עם משה מה לעשות, אך בשום אופן לא לומר: "נִשְׁמְעוּ וְנַטֶּפְנוּ יִהְיוּ לָבַז" (שם ג) במיוחד שלא לפני הרבה זמן היו עדים לניצחון ה' על מצרים, למפלת עמלק, ועוד ניסים רבים - אין שום סיבה לחשוב שה' יזניח את עמו ליפול בחרב האויב. קשה מאוד להבין את טענתם של בני ישראל "נִשְׁמְעוּ וְנַטֶּפְנוּ יִהְיוּ לָבַז" (שם ג) איזה הווא אמינא הייתה לחשוב שה' יתן אותם ביד הכנענים ונשותיהם תהיינה אלמנות? איך הם פירשו את הניסים והנפלאות שראו במצרים ועל הים? וכי לא הבינו שה' הציל אותם מאויביהם וברצונו להכניסם לארץ? מסופר בספר שופטים על התגלות מלאך ה' לאשת מנוח, המבשר לה על הריונה ולידת ילד שיהיה "נזיר אלוקים" ויחל להושיע את ישראל מיד פלשתים; לאחר תפילת מנוח בה ביקש מהקב"ה התגלות נוספת של המלאך על מנת שינחה אותם מה לעשות עם הילד אכן המלאך מתגלה שוב אליה והיא רצה לקרא לבעלה, ויחד רואים מראה נבואה מדהים שבסופו עלה המלאך השמימה בלהב המזבח. לאחר מחזה זה אומר מנוח לאשתו: "מוֹת נָמוּת כִּי אֱלֹקִים רָאִינוּ" (שופטים יג, כב) אולם אשתו הבינה שלא נשקפת סכנה לחייהם, "לוּ חָפֵץ ה' לַהֲמִיתֵנוּ לֹא לָקַח מִיָּדֵנוּ עֹלָה וּמִנְחָה וְלֹא הֶרְאָנוּ אֶת כָּל אֵלֶּה וְכָעֵת לֹא הִשְׁמִיעָנוּ כָּזֹאת" (שם כג) היא הבינה שכל מה שראו בא כדי לרומם אותם לקראת לידת שמשון "נזיר אלוקים". והנה גם בני ישראל הקריבו עולות וזבחים בהר סיני, וקורבן פסח במצרים, והקב"ה הראה להם ניסים ונפלאות אשר לא נבראו מעולם, ודיבר איתם בהר סיני, ולאחר כל זאת אמרו: "וְלָמָה ה' מֵבִיא אֹתָנוּ אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת לִנְפֹּל בַּחֶרֶב" (במדבר יד, ג) איך זה שבני ישראל אינם מבינים את מה שהבינה אשת מנוח "לוּ חָפֵץ ה' לַהֲמִיתֵנוּ... לֹא הֶרְאָנוּ אֶת כָּל אֵלֶּה"? והנה אחרי שמשה רבנו אומר להם כמה ה' כועס עליהם ומבשר להם את הגזרה לשבת ארבעים שנה במדבר, הם מתעוררים בתשובה לכאורה ומראים נכונות לעלות לארץ שה' הבטיח. אולם אין

■ עוד בעיתון ■

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

חטא המרגלים
עם ישראל - בארץ ישראל - על פי תורת ישראל - הם שלושת מרכיבי השלמות היהודית, ועל כן מאז הושלך אברהם אבינו...
המשך בעמי 2

שוויית קיץ
בשנים האחרונות המניינים לקבלת שבת מוקדם בשבתות הקיץ - צצים כפטריות אחר הגשם, והם נהיים נפוצים יותר ויותר...
המשך בעמי 3

טובה הארץ מאד מאד
מורי ורבי הרב שמואל יניב שליט"א, חינך אותי מילדות: 'אל תאמר חם לי! זה לשון הרע על ארץ ישראל"...
המשך בעמי 6

סיפור לשבת
בהסכמת בית דין של מעלה
הרה"ק רבי הירש מרימנוב זי"ע העיד על עצמו שמעודו לא פגע בשום יהודי ולא ציער שום אדם, זולת פעם אחת...
המשך בעמי 6

שביבים

■ ויתן לך
■ כשאמא מתפללת
■ והוי דן את כל האדם לכף זכות
■ "אמנם נכשל אבל לתומו"

המשך בעמי 7

זו תשובה כי אם חזרה לאותו חטא בסגנון אחר, כי גם כשסירבו לעלות מרדו ברצון ה׳ וגם עכשיו שרוצים לעלות מורדים ברצון ה׳ באשר כעת אין ה׳ חפץ שיעלו. נמצא שהמעפילים נכשלו תחילה בהתייחסות מוטעית לכנעני יושב הארץ - הם לא הבינו שרק רצון ה׳ קובע ואין זה משנה אם הכנעניים חזקים, ענקיים או שארץ כנען אוכלת את יושביה; ולבסוף נכשלו בהתייחסות מוטעת לארץ בחשבם שהיא עיקר, ולא הבינו שערכה של ארץ ישראל נובע מרצון ה׳, אם ה׳ היה בוחר בארץ אחרת היה מושיב אותנו שם, אלא שבחר בארץ כנען ולכן אנחנו בדרך לארץ ישראל, אבל ברגע שאמר לא לעלות היו צריכים להבין שכעת רצון ה׳ שונה, כמו שאומר כלב: "אִם חָפֵץ בָּנוּ ה׳ וְהֵבִיא אֹתָנוּ אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת" (שם ח) בלי התנאי ש-״חפץ ה״ אי אפשר להצליח. חז״ל תיקנו לאכול שלוש סעודות בשבת ומי שאוכל אותם כהלכה ניצול משלושה דברים: שיעבוד מלכויות, דינה של גיהינום וחבלי משיח. אבל אם אדם יאכל סעודות אלו ביום הכיפורים שחל להיות בשבת לא רק שלא יינצל משלושת הדברים הללו אלא שבנוסף לזה יתחייב כרת. מדוע? כי בשבת כזו ה׳ ציוה לא לאכול. מה שקובע זה רק רצון ה׳. טעות המרגלים הייתה שרצו להמשיך לזכות בהנהגה ניסית כמו שהייתה במדבר, לחם מן השמים, בארה של מרים, ענני כבוד, וכו׳ ואילו בארץ ישראל יפסקו הניסים הנ״ל. אך האמת היא שככל שהמקום מקודש יותר מסוגל יותר לניסים, כפי שמובאים בגמרא (יומא כא.) עשרת הניסים שהיו בבית המקדש. אם כן היו צריכים להבין שניתן לזכות בהנהגה ניסית גם בארץ. רש״י אומר על הפסוק: "בֹּאוּ וּרְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ" (דברים א, ח) ״אין מערער בדבר ואינכם צריכים למלחמה, אלו לא שלחו מרגלים לא היו צריכים לכלי זין״ הרי שלמרות הענקיים והערים הבצורות היו כובשים אותה בקלות, ורק בגלל חטא המרגלים ירדו למדרגה של כיבוש על ידי נשק. הרבה לקח ומוסר לומדים מפרשה זו, בעיקר איך צריכים להתייחס לארץ ישראל ולמצוות ה׳. להפנים שמה שקובע בסופו של דבר הוא רצון אבינו שבשמים.

* מעובד על פי שיחתו על ידי אחד מתלמידיו

חטא המרגלים

/ הרב יעקב הלוי פילבר

עם ישראל - בארץ ישראל - על פי תורת ישראל - הם שלושת מרכיבי השלמות היהודית, ועל כן מאז הושלך אברהם אבינו לכבשן האש מנסים אומות העולם בחושם העיור לפגוע בנו באחד משלושת המרכיבים הללו. רבות הן הדוגמאות ההיסטוריות של הניסיון להשמיד אותנו השמדה פיזית, החל מנמרוד שהשליך את אברהם לכבשן האש, וישמעאל שרצה להרוג את יצחק, ועשו שבקש להרוג את יעקב, ופרעה שגזר להמית את הנולדים על האבניים ואח״כ להשליכם ליאור, דרך המן שזמם להרוג את כל היהודים ביום אחד ועד השואה האירופית לאחרונה. כמו כן ישנן גם דוגמאות לניסיון לבולל את ישראל בהשמדה רוחנית, כמו לבן הארמי שביקש לעקור את הכל, ואחריו היוונים שגזרו על ישראל שיכתבו על קרן השור שאין להם חלק באלוקי ישראל (ב״ר ב) או מלכות רומי שגזרה על המילה (שבת קל א) עד הנצרות שכפתה על יהודים להמיר את דתם וכדומה. אבל מאז התמוטטות המשטר הסובייטי, אין אנו מוצאים עוד ניסיונות באומות העולם להתנכל לדת ישראל או להשמיד פיזית איזו קהילה יהודית. מה שרואים אנו בתקופתנו הוא מאמץ בלתי פוסק של האומות לסלק אותנו מארץ ישראל או לקרוע מאתנו חלקים מארצנו, ולדאבוננו משתתפים בניסיון הזה גם מבני עמנו, ובמעשיהם זה הם מצטרפים לניסיון של המרגלים לנתק את ישראל מארצו, ועל כך כותב הרב קוק בספרו ׳אגרות הראי״ה׳ (אג׳ צו): ״יסוד הגלות והשפלות הנמשך בעולם, בא רק ממה שאין מודיעים את ארץ ישראל, את ערכה וחכמתה, ואין מתקנים את חטא המרגלים שהוציאו דיבה על הארץ (ועלינו) בתשובת המשקל: להגיד ולבשר בעולם כולו הודה והדרה, קדושתה וכבודה [של א״י], והלוואי שנזכה אחרי כל ההפלגות כולן מצדנו להביע אף חלק אחד מרבבה מחמדת ארץ חמדה ומהדרת אור תורתה ועילוי אור חכמתה ורוח הקודש המתנוסס בקרבה״.

מה היה חטא המרגלים? על כך נאמרו פירושים רבים ואחד מהם הוא פירושו של הרב סולוביצ׳יק כפי שמובא בספרו ׳פרקים במחשבת הרב׳ בפרק העוסק ב״יחודה של ארץ ישראל׳ ובו הוא מסביר כי הגורל היהודי קשור קשר אמיץ עם ארץ ישראל, מפני שרק בארץ ישראל נגלית השכינה, ורק בה משגשגת הנבואה, ועל כן צריך עם־סגולה להתיישב בארץ־סגולה. את הברית בין עם־ישראל לארץ־ישראל הוא מדמה שם לברית הנישואין, הכניסה לארץ היא יותר מתנועה ממקום למקום, יש כאן סמל של ברית נישואין בין העם והארץ, כי כל הקורה בארץ הזאת משפיע על רוחם ועל עמדתם של היהודים באשר הם שם. אך בניגוד לנישואין שלפעמים הם יכולים להסתיים בגירושין, הקשר שבין העם והארץ הוא קשר הקיים לנצח. והנה ההלכה קובעת שאסור לאדם לשאת אשה או אפילו לארס אותה קודם שיראנה, ואין זה חשוב כמה המלצות טובות קיבל עליה, כי הקשר הזה צריך להיות מעומק הלב וללא הסתייגויות, על כן צריך לבססו על ידיעה והכרה ישירה ובלתי אמצעית, ואסור להיכנס לברית הנישואין ללא הכרה והערכה אישית קודמת. מאותה סיבה - מסביר הרב סולוביצ׳יק - נצטווה משה לשלוח אנשים לתור את הארץ, לא בשביל לאסוף מידע, אלא לתת לראשי השבטים המייצגים את כלל הציבור היהודי את ההזדמנות להכיר את הארץ בהכרה בלתי אמצעית וכנציגי הציבור להביא לכלל הציבור דין וחשבון על מהותה המיוחדת במינה של ארץ הקודש. כי על אף ההבטחה האלוקית בדבר תכונותיה המצוינות של ארץ ישראל, היו ישראל צריכים להתוודע אליה בקשר ישיר באמצעות נשיאיהם.

ומוסיף הרב סולוביצ׳יק - עם ישראל הוא עם יחיד במינו, קודש לה׳, העומד להזדווג עם ארץ־סגולה, ארץ אשר שמרה אמונים לעם ישראל, וכאשר נכבשה בידי זרים ויהודיה הוגלו ממנה, נשארה הארץ שוממה ועצרה את ברכותיה, כאשה נאמנה המחכה ומייחלת בגעגועים לשובו של בעלה. על כן קיווה משה רבנו לכך שהמרגלים ירגישו ויכירו בתכונותיה הסגוליות של הארץ, ויוקירו את ערכיותה מצד הברית של ה׳ עם אברהם. ואכן היחידים שהבינו

את ערכה המיוחד של הארץ היו יהושע וכלב, ועל כן הלך כלב להשתטח על קברי אבות במערת המכפלה, בשעה ששאר הנשיאים הלכו לבדוק את שטחי הארץ ממדבר צין עד רחוב לבוא חמת, המרגלים סקרו את הארץ בראיה חיצונית כסוחרי נדל"ן, והם בחנו את ערכה מצד התועלת של ה'עולם הזה', ועל כן נכשלו בהתייחסות שלהם אליה. ורק יהושע וכלב שהתבוננו על הארץ בהסתכלות פנימית אמרו: "טובה הארץ מאד מאד". - עד כאן הסברו של הרב סולוביצ'יק.

הזוגיות הנצחית של עם ישראל וארצו היא לצנינים בעיני אומות העולם, לא רק האומות הגובלות עם ארץ ישראל אלא גם אצל האומות שאין להם כל גבול עם הארץ, והאיבה הזו מלווה שנאה המתעטפת בצביעות, שהאמצעים כולם כשרים להצר את שיבת ישראל לארצו. מה מביא את כל הרוע שבעולם להתנכל דווקא לארץ ישראל? בספרו "נפש חיה" מביא הרב מקאליש את המכתב ששלח אליו הרב אליהו גוטמאכר שבו הוא כותב: שאצלו ברור שאם יתחילו ישראל לעבוד אדמת הקודש בסך של מאה ושלושים משפחות שתהיה התחלת הגאולה גם כשלא יהיו ישראל ראויים לכך, כי הגלות באה מחמת מאיסת הארץ ובתיקון חטא זה תבוא הגאולה, ככתוב: "רצית ה' ארצך, שבת שבות יעקב". ומסיים שם: "שיש לראות את גודל התכלית של ישוב הארץ בזה ש"הקליפה" גוברת (נגד ישוב הארץ) גם בצדיקים היותר גדולים לבטל הטוב הזה, יען שכח הקליפה תלוי בגלות, ובביטול הגלות תבוטל הקליפה". לפי דבריו המאמץ העולמי של ארצות ערב, האיחוד האירופי ורבים אחרים, כמעט כל עצרת האומות המאוחדות, הוא מאבק הישרדות של הרוע העולמי, שכוחו יתבטל מן העולם בשוב ישראל לארצו להיות ריבון על מלוא מרחבי ארצו. ועל כן כוחות הרשע בעולם מגייסים כל מאמץ למנוע את שובו של עם ישראל לארצו, ועושים הכל כדי לנשל את בניה ממרחביה. במלחמתו של 'כוח הרע העולמי' לנשל את עם ישראל מארצו הוא אינו מסתפק בגיוס האומות בלבד, אלא הוא כעמלק בשעתו מזנב גם בנחשלים מבני עמנו, שהם המרגלים המודרניים המואסים בארץ חמדה ומצטרפים אל הכוחות הפועלים לנשל את ישראל מחלקי ארצו. וגם הטענות של מרגלי ימינו דומות לטענות שנטענו בשעתן ע"י המרגלים של אז, כמו הטענה הצדקנית על העדפה כביכול את קדושת האדמה על קדושת חיי האדם, (כאילו הציונים הראשונים, אנשי העלייה הראשונה והשנייה, לא העדיפו את קדושת האדמה על קדושת חיי האדם, ובאו לארץ למרות הביצות והמחלות וסכנת החיים שהיה בדבר) ולפי "מדרש הגדול" זו הייתה גם טענת המרגלים בשעתם שאמרו: "לתת אותנו ביד האמורי להשמידנו" - "שהיו יושבים במשכניהם ומבכים כמתהלמים נוטלים את בניהם ואומרים: אוי לכם דוויים, אוי לכם סגופים, למחר יהיו הורגים מכם".

שו"ת קיץ הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

שאלת הרב הושע חיים קהילתי / ישראל-לוס אנג'לס: **בשנים האחרונות המניינים לקבלת שבת מוקדם בשבתות הקיץ - צצים כפטריות אחר הגשם, והם נהיים נפוצים יותר ויותר, ונראה שיש בלבול בציבור לגבי ההלכות המיוחדות שיש למתפללים במניינים אלו. כמו כן שמעתי כי יש מהפוסקים שהתנגדו למניינים אלו, ונשאלת השאלה האם משום כך אין להתפלל במניינים אלו? ומדוע בכלל יש להתנגד? בקיצור, אשמח אם הרב יוכל לעשות סדר בעניין זה.**

תשובה: קודם שנבוא לבאר את פרטי ההלכות שיש לשים לב אליהם כאשר מתפללים במניין לקבלת שבת מוקדם, נבאר האם מניין כגון זה הוא לכתחילה, ומדוע יש מהפוסקים שלא הייתה דעתם נוחה ממניינים אלו.

פתח הדברים הוא במחלוקת התנאים במסכת ברכות[א] מתי זמנן של תפילות מנחה וערבית, לדעת רבי יהודה זמן תפילת מנחה הוא עד פלג המנחה, וזמן תפילת ערבית הוא לאחר פלג המנחה, ואילו לדעת חכמים זמן תפילת מנחה הוא עד השקיעה, וזמן תפילת ערבית הוא בלילה - לאחר צאת הכוכבים.

בגמרא[ב] נפסק על הלכה זו - 'דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד', כלומר אפשר להתנהג או כחכמים או כרבי יהודה, אך השולחן ערוך[ג] פסק שצריך האדם לבחור דרך אחת בה הוא הולך תמיד, ואינו יכול יום אחד לנהוג בזמני התפילות כשיטת רבי יהודה ויום אחד לנהוג כשיטת חכמים.

ואם כן לפי זה אנו שנוהגים בכל ימות השבוע כחכמים להתפלל מנחה עד השקיעה ותפילת ערבית לאחר צאת הכוכבים, אין אנו יכולים בערב שבת להתפלל ערבית קודם השקיעה כרבי יהודה.

אמנם המגן אברהם[ד] כתב שאין לחוש לכך, וכוונת השולחן ערוך לומר שבימות החול אין לשנות, אבל ערב שבת יש לו דין שונה ומותר להתפלל ערבית קודם השקיעה כדעת רבי יהודה וזאת מחמת כמה סיבות:

א) מכיוון שיש מצווה להוסיף מחול על הקודש רשאי להתפלל ערבית לפני השקיעה.

ב) מכיוון שתפילת ערבית נתקנה כנגד איברים ופדרים שמתעכלים בלילה ובערב שבת יש להקדים את נתינתם על המזבח קודם הלילה, ואם כן זמן תפילת ערבית של ליל שבת הוא מוקדם יותר גם לדעת חכמים.

ג) ויש לצרף גם את דעת המרדכי שרשאים אנו להתנהג ביום אחד כחכמים ויום אחר כרבי יהודה.

ועל פי הדברים הללו נוהגים כבר רבות בשנים בהרבה קהילות בחוץ לארץ, לקבל את השבת מוקדם כולל תפילת ערבית ומתחילים את סעודת ליל שבת עוד קודם שקיעת החמה, ומאחר וזמן צאת הכוכבים במקומות אלו הוא מאוד מאוחר.

אמנם בארץ ישראל מניינים אלו לא היו נפוצים כל כך בעבר, אבל בשנים האחרונות מניינים אלו נעשו נפוצים יותר ויותר בשבתות הקיץ, ורבים הם המתפללים במניינים אלו, ובפרט הורים לילדים קטנים המעוניינים לשבת לסעודת את סעודת השבת בזמן שהילדים עדיין ערניים.

אך בספר 'הליכות שלמה'[ה] מובא שדעת הרב שלמה זלמן אוירבך

זצ"ל לא הייתה נוחה כל כך שהתחילו להנהיג קיום מניינים אלו בכמה מקומות בארץ ישראל, ואף שאין לאסור הדבר, מכל מקום ראוי לבני תורה לקבת שבת בזמנה שאין זה נכון להנהיג שבאותו מקום יהיה לחלק מהציבור חול ולחלק מהם שבת.

גם דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל היא נגד קיומם של מניינים אלו ולדעתו יש לעשות כל טצדקי לא להתפלל בארץ ישראל לפני הזמן, מאחר והמנהג המקובל בין רוב האשכנזים להתפלל בזמן, וזאת משום כמה עקולי ופשורי שיש בזה[ו].

ואבאר שתי בעיות הלכתיות שיש בקיום מניינים אלו[ז]:

א) מדברי המשנה ברורה אנו מוצאים שדעתו הייתה שעל אף סברות המגן אברהם המבוארות לעיל, מכל מקום אין קיומו של מניין זה הוא 'לכתחילה', מאחר ואנו מתפללים בשאר ימות השבוע כשיטת חכמים[ח].

ב) כמו כן מכיוון שכתבו הפוסקים[ט] שעל אף שאנו יוצאים ידי חובת תפילה ערבית כשמתפללים קודם השקיעה, מכל מקום אין אנו יוצאים בזה ידי חובת מצוות קריאת שמע שזמנה רק לאחר צאת הכוכבים, ולכן צריך לחזור ולקרוא קריאת שמע ופרשיותיה (ללא הברכות) לאחר צאת הכוכבים, ומאחר שרבים הם השוכחים לעשות כן - נמצא שעל ידי מניינים אלו ישנם רבים אשר מבטלים לרוב הדעות מצוות עשה מן התורה[י].

אך מאידך, מובא[יא] שדעת הגר"ש וואזנר זצ"ל, ויבדל לחיים טובים וארוכים הגר"נ קרליץ שליט"א, שקיומם של מניינים אלו הם לכתחילה - אף בארץ ישראל.

אמנם זאת יש לדעת כי ישנו גם פתרון אחר לאותן משפחות עם ילדים קטנים, והוא לגשת לקידוש ולסעודה עוד קודם תפילת ערבית, והיינו שיתפללו ביום ששי 'מנחה גדולה', ולאחר פלג המנחה אם המשפחה תדליק את נרות השבת, ולאחר מכן ישבו כל בני הבית לשולחן השבת לקידוש ולסעודת השבת, ובהגיע זמן תפילת ערבית, ילכו הגברים לבית הכנסת לקריאת שמע ותפילת ערבית (ועיין עוד בהערה[יב]) ועל ידי כך יוכלו לאכול את סעודת השבת מוקדם כדי להרוויח את ערנותם של הילדים הקטנים, וגם להתפלל תפילת ערבית בזמנה[יג].

אך יש שכתבו שעל אף שעל פי ההלכה הדבר אפשרי, מכל מקום לפי תורת הקבלה זה נחשב להפך את סדר עליית העולמות והמשכת המוחין[יד].

ובנימה אישית אוסיף שאף אם אין אנו חוששים ל'היפוך הצינורות' מכל מקום אין פתרון זה מרגיש כל כך 'שאבעסדיק' לגשת היישר אל סעודת השבת קודם תפילת ערבית בבית הכנסת.

ועתה נבוא לבאר כמה הלכות מעשיות שיש לשים לב אליהן כאשר מתפללים במניין מוקדם לקבלת שבת:

- תרתי דסתרי

כתב המשנה ברורה[טו] שאף אם אנו מקלים להתפלל ערבית מוקדם בערב שבת כשיטת רבי יהודה, מכל מקום צריכים אנו גם להתפלל מנחה באותו יום לפי שיטת רבי יהודה, כלומר לפני פלג המנחה, שאי אפשר להתפלל גם מנחה וגם ערבית בין 'פלג המנחה' ל'שקיעה' שהוא תרתי דסתרי באותו יום ממש.

ולכן צריכים להקפיד לקבוע את שעת תפילת המנחה כ-15 דקות לפני זמן 'פלג המנחה'.

אמנם יש מחלוקת בהלכה[טז] מתי הוא זמן 'פלג המנחה', יש אומרים שהוא שעה ורבע (זמנית) קודם השקיעה, ויש אומרים שהוא שעה ורבע (זמנית) קודם צאת הכוכבים, ובקרב בני ספרד נקבעה ההלכה כשיטה האחרונה, אך בני אשכנז חוששים גם לשיטה הראשונה[יז], וממילא מבואר שמניין מוקדם לקבלת שבת בבית כנסת ספרדי יכול לקבוע את זמן תפילה המנחה כ-20 דקות מאוחר יותר מזמן תפילת המנחה בבית הכנסת האשכנזי, אך עיין בהערה[יח].

- מצוות קריאת שמע

לדעת רוב הפוסקים אין אנו יכולים לצאת ידי חובת מצוות קריאת שמע קודם צאת הכוכבים, ולכן על אף שקראנו קריאת שמע במהלך תפילת ערבית של המניין המוקדם לקבלת שבת, צריכים אנו לחזור ולקרותה לאחר צאת הכוכבים, והיינו שיחזור ויקרא קריאת שמע עם כל שלושת פרשיותיה (שמע, והיה אם שמוע, ויאמר) ולכל הפחות שתי פרשיות ראשונות (שמע, והיה אם שמוע) אבל לא יחזור ויברך את ברכות קריאת שמע לא אלו שלפניה ולא אלו שלאחריה[יט].

ומאחר ומצויה מאוד מאוד השכחה בנושא זה, ורבים הם השוכחים לשוב ולקרוא קריאת שמע לאחר צאת הכוכבים, וכמבואר לעיל, ראוי מאוד לעשות איזה תזכורת לכך, כגון לתלות שלט ובו כתוב 'לקרוא קריאת שמע' במקום מרכזי, או לכוון מערב שבת שעון מעורר שיזכיר לנו זאת, או לבקש מי מבני הבית להזכיר זאת ולהבטיח לו תמורה קטנה אם אכן יזכיר זאת, וכן כל כיוצא בזה.

- שלא להתחיל את הסעודה בחצי שעה הסמוכה לצאת הכוכבים

לכתחילה יש להקפיד להתחיל את הסעודה קודם שתגיע החצי השעה הסמוכה לצאת הכוכבים, וזאת משום שנפסק להלכה שאין להתחיל בסעודה בחצי שעה הסמוכה לצאת הכוכבים, שמא ימשך בסעודתו וישכח מלקרוא קריאת שמע, ומכיוון שלרוב הפוסקים עדיין לא קיים מצוות קריאת שמע בזה שהתפלל מוקדם וכמבואר לעיל, יש לו להקפיד על כך[כ].

אבל המקל בזה יש לו על מה שיסמוך[כא], ובפרט אם עשה אחת מהתזכורות המפורטות לעיל[כב] (שלט, שעון מעורר וכדומה) ומכל מקום אם כבר זמן צאת הכוכבים, יקרא קריאת שמע ורק לאחר מכן יתחיל את סעודתו.

- לאכול כזית לחם לאחר צאת הכוכבים

על אף שרשאי לקדש ולהתחיל בסעודתו מבעוד היום גדול, באופן שאפילו מסיים את סעודתו קודם צאת הכוכבים, מכל מקום לכתחילה ראוי להקפיד לאכול כזית פת גם לאחר צאת הכוכבים, משום שיש הסוברים שאת מצוות 'סעודת השבת' אין לקיים אלא ביום השבת עצמו, כלומר לאחר צאת הכוכבים[כג].

- האישה ושאר בני הבית נגררים אחר קבלת השבת של בעל הבית

מבואר בחלק מהפוסקים[כד] שבזמן שבעל הבית מקבל את השבת בבית הכנסת, האישה ושאר בני הבית נגררים אחריו ונחשב גם להם כקבלת השבת, אמנם בדרך כלל אין זה מגיע לידי מעשה, שבעל הבית מקבל שבת בבית הכנסת לאחר שרעייתו כבר הדליקה נרות שבת וכבר פורשת ממלאכה, אך אם הבעל הולך למניין מוקדם לקבלת שבת, הרי שצריכה האישה ליזהר לסיים את המלאכות השונות ולהדליק את נרות השבת קודם הזמן שבו הוא מקבל שבת בבית הכנסת[כה].

לכן צריך הבעל לעדכן את רעייתו ובני ביתו מתי לערך הזמן בו בבית הכנסת מגיעים לאמירת 'מזמור שיר ליום השבת'[כו] (שאז

ציבור המתפללים מקבל את השבת) ותדע האישה להדליק את נרות השבת ולסיים את המלאכות קודם זמן זה.

ועל אף שיש מהפוסקים המפקפקים על הקביעה שהאישה נגררת אחר קבלת שבת של בעלה[כז], מכל מקום ראוי מאוד להנהיג הנהגה זו, שמלבד מה שראוי לחוש לפוסקים הסוברים קביעה זו[כח], וודאי שאין זה ראוי ואין זה מכובד ואין זה מתאים, שבעל הבית יחזור מבית הכנסת לאחר סיום התפילה, ורעייתו עדיין עסוקה בבישולים ובשאר מלאכות, והרי שני מלאכים מלווים את האדם בבואו מבית הכנסת אחד טוב ואחד רע ואם השולחן אינו ערוך והנר אינו דלוק המלאך הרע אומר 'יהי רצון שיהא כן לשבת הבאה' ומלאך טוב עונה אמן בעל כורחו...[כט] ולכן זו סיבה נוספת מדוע יש לקבוע נקודת זמן זו (זמן אמירת 'מזמור שיר ליום השבת' בבית הכנסת) שלאחריה גם שאר בני הבית פורשים מעשיית מלאכה[ל].

- לא לעשות את השבת לחול בפני ציבור המתפללים במניין המוקדם

מבואר בהלכה שמי שבא לבית הכנסת והקהל כבר קיבלו שבת, אינו יכול להתפלל בבית הכנסת תפילת מנחה (אלא יתפלל מחוץ לבית הכנסת) שאחר והקהל כבר קיבלו שבת אינו יכול לעשותו חול בפניהם[לא].

ומזה יש ללמוד למה שמצוי לפעמים, שבעוד שאנשי המניין המוקדם נמצאים בעיצומה של תפילת ערבית, מגיעים כבר המקדימים למניין הרגיל, ועושים מלאכות בבית הכנסת, כגון הדלקת מזגנים, וכדומה, ולפי האמור לעיל אין להם לעשות את השבת לחול בפני מתפללי המניין המוקדם, ולכן יש לחכות עד שאנשי המניין המוקדם יתפזרו ורק לאחר מכן לעשות את המלאכות הנצרכות.

- אמירה לגוי ולישראל שעדיין לא קיבל את השבת

מבואר בהלכה שמי שקיבל את השבת מוקדם יכול לבקש ממי שעדיין לא קיבל את השבת לעשות עבורו מלאכה[לב], והוא הדין לומר לגוי, ולכן למשל אם אחד מהמתפללים במניין המוקדם חזר לביתו ורואה ששכחו לכבות את הדוד, או שכחו לחבר את הפלטה לחשמל וכדומה, יכול הוא לבקש משכנו שעדיין לא קיבל את השבת לעשות עבורו מלאכות אלו.

- רוב הקהילה מתפללת במניין המוקדם

הנה בדרך כלל המצב הוא שרוב הקהילה מתפללת במניין הרגיל, ורק מיעוט מהקהילה מתפללים במניין המוקדם, אולם אם וכאשר יתהפכו היוצרות, ורוב הקהילה תתפלל במניין המוקדם, יש לדון האם המיעוט שאינו מתפלל במניין זה נגרר אחרי הרוב ומקבל את השבת בעל כורחו, וזאת לאור פסיקת השולחן ערוך[לג] שהמיעוט נמשכים אחר הרוב לעניין זה, ובדברי רבותינו האחרונים מצינו כמה סברות להקל בעניין זה[לד].

- ספירת העומר

כבר התפרסם בעבר מעל גבי בימה זו, מה שנראה לעניות דעתי להנהיג באשר לספירת העומר במניין לקבלת שבת מוקדם, ואין טעם לכפול הדברים[לה].

א - ריש פרק 'תפילת השחר'.
ב - מסכת ברכות דף כ"ז עמוד א'.
ג - או"ח סימן רל"ג סעיף א'.
ד - או"ח סימן רס"ז ס"ק א'.
ה - תפילה, פרק י"ד הערה 10 בשם 'כתבי תלמידים'.
ו - קובץ תשובות ח"א סימן כ"ב.
ז - נידונים נוספים הם: א) האם יוצאים ידי"ח קידוש בקידוש הנעשה מבעוד יום (עיין מ"מ בפס"ת סימן רע"א הערה 56) ב) האם ניתן לברך ברכות קריאת שמע קודם זמן קריאת שמע ויש בזה מח' בראשונים.
ח - המשנה ברורה בסימן רס"ז ס"ק ג' מעתיק את דברי המגן אברהם הנ"ל, ללא כל הסתייגות, ומשמע שמסכים לכך שניתן לעשות כך לכתחילה, אולם בביאור הלכה ריש סימן רע"א (ד"ה 'מידי') כתב שעל אף שהמ"א כתב ליישב זאת מ"מ לכתחילה טוב יותר למנוע מזה, ועיין עוד בסימן רנ"ו בשער הציון אות ה' ששם משמע שדעתו שאדרבה ראוי מאוד לקיים מניינים כאלו כדי לא להיכשל בחילול שבת ואף אם לא יזכרו לקרוא ק"ש לאחר צאת הכוכבים יסמכו על מה שקורין לפני המיטה, עיי"ש בדבריו (והנה המניין המוקדם בזמננו בוודאי אינו נעשה משום חשש חילולי שבת אלא משום טעמי נוחות והילדים הקטנים, אבל מ"מ בוודאי שמבחינה זו שמתרחקים מעשיית מלאכות עד הרגעים האחרונים הדבר הוא ראוי לשבח) וא"כ יוצא שבמשנה ברורה מבואר שמניין כזה הוא לפי שורת הדין, בביאור הלכה מבואר שהוא בדיעבד, ובשער הציון מבואר שהוא לכתחילה, וצריך עיון (ולדעת הגר"א ודאי אין זה לכתחילה כמבואר בבה"ל סימן רל"ה סעיף א' ד"ה 'ואם', ומאידך עיין דבריו החוצבים של הערוך השולחן בסימן רס"ז סעיף ד')
ט - עיין לקמן.
י - ואם יוצאים ידי"ח מצוות קריאת שמע בקריאת שמע על המיטה עיין בזה בסימן רל"ה מ"ב ס"ק י"ב.
יא - משנה ברורה מהדורת 'דרשו' סימן רס"ז הערה 6.
יב - הנה יש כמה אפשרויות בדבר: א) לסיים את הסעודה קודם זמן תפילת ערבית בבית הכנסת במניין הרגיל ואז ילך לבית הכנסת להתפלל (ולפי מה שיבואר לקמן שלכתחילה יש לאכול כזית פת לאחר צאת הכוכבים, יש לו להדר לכתחילה לשוב ולאכול כזית פת לאחר שחוזר מתפילת ערבית, אמנם נראה שבכה"ג גורם ברכה שאינה צריכה אולם יש דעות שמותר לגרום לברכה שאינה צריכה בשבת להשלים מאה ברכות) ב) לא לסיים את הסעודה ולצאת באמצע סעודתו לתפילת ערבית וכשחוזר לביתו ממשיך בסעודתו, ואינו צריך לברך שוב, ואף לכתחילה מותר לעשות כן אם חלק מהמסובים נשארים בבית סביב השולחן כמבואר בסימן קע"ח סעיף ב' אולם לא ישתהה יותר מדי מחוץ לביתו שלא יעבור זמן עיכול ג) יכול להמשיך את סעודתו גם כשכבר הגיע זמן תפילת ערבית בבית הכנסת, ויקבע עם עוד אנשים הנוהגים כמותו להתאסף בשעה יותר מאוחרת לתפילת ערבית (ואו אז יתחדש מושג חדש והוא 'מניין מאוחר לקבלת שבת'...)
יג - כמבואר במשנה ברורה סימן רע"א ס"ק י"א שאם רוצה לקבל שבת מבעוד יום ולקדש ולאכול ולהתפלל ערבית אח"כ בלילה רשאי, ובתנאי שיהיה חצי שעה קודם זמן מעריב.
יד - כף החיים סימן רע"א אות כ"ב בשם האריז"ל בשער הכוונות.
טו - סימן רס"ז ס"ק ג'.
טז - עיין במשנה ברורה סימן רל"ג ס"ק ד'.
יז - כמבואר במשנה ברורה סימן רס"ג ס"ק כ"ה.
יח - ונראה לענ"ד שלענין זה של 'תרתי דסתרי' גם בית כנסת אשכנזי יכול לסמוך על פלג מנחה המאוחר, דבלא"ה יש שהקלו בציבור לעשות 'תרתי דסתרי', דומיא מה דפסק המשנה ברורה סימן רס"ז ס"ק ג' לסמוך על דעה זו אם מתפלל ערבית בבין השמשות (וצ"ע לי אם כוונת המ"ב לסמוך על זה רק בהתקיים ב' תנאים א' בין השמשות ב' שעת הדחק, או שכל טעם לבד מספיק וי"ע)
יט - בעניין זה עיין בראשונים ריש מסכת ברכות, ומשנה ברורה סימן רל"ה ס"ק י"א - י"ב (ובשער הציון שם אות ח' ואות ט') שער הציון סימן רנ"ו אות ה', משנה ברורה סימן רס"ז ס"ק ו', ובביאור הלכה שם ד"ה 'ובפלג'.
כ - משנה ברורה סימן רס"ז ס"ק ו'.
כא - שם, וכן במ"ב סימן רל"ה ס"ק י"ט.
כב - על פי משנה ברורה סימן רל"ה ס"ק י"ח, ופסקי תשובות שם (וכן אם הם רבים בסעודה זו יש לומר 'רבים מדברי אהדדי')
כג - כמבואר במשנה ברורה סימן רס"ז ס"ק ה'.
כד - שו"ת שבט הלוי חלק ז' סימן ל"ה ושו"ת אגרות משה חלק ג' או"ח סימן ל"ח, ועוד.
כה - אך זאת יש לדעת שאינה יכולה להדליק נרות שבת עם יציאת הבעל לבית הכנסת, כי בדרך כלל הזמן הזה הוא עוד לפני זמן 'פלג המנחה', ואז עוד אי אפשר להדליק נרות כמבואר בסימן רס"ג סעיף ד'.
כו - סימן רס"ג משנה ברורה ס"ק נ"ח, ובסימן רס"א ס"ק ל"א כתב המ"ב ש'בואי כלה' הוא כבר קבלת שבת, אך אין בזה כ"כ נפ"מ מאחר ואומרים זאת ממש אחד אחרי השני (עכ"פ בנוסח האשכנזים)
כז - האגרות משה (שם) רוצה לומר שעל אף שאישה באופן עקרוני נגררת אחר בעלה, מכל מקום זה רק אם מקבלים את השבת מוקדם לכוונת קדושת השבת, אבל כשעושים כן רק מפני 'שעון הקיץ' אין זה נחשב 'מנהגי המחייב', ועיין עוד מ"מ לעניין זה בספר פסקי תשובות סימן רס"ג אות ל"ז.
כח - ויש להדגיש שגם לדעת האגרות משה שמקל בזה, מכל מקום גם לדעתו יש לחלק בין עשיית מלאכת עצמה שמותרת, לעשיית מלאכת בעלה שאסורה גם בכה"ג, משום 'וינפש בן אמתך והגר' (וכבר תמהו על האג"מ וכי מצוות הדלקת הנר היא מלאכת הבעל וצ"ע - שש"כ פרק מ"ו הערה מ"ב)
כט - משנה ברורה סימן רס"ב ס"ק ג'.
ל - וע"ע בתשובות והנהגות כרך ג' סימן פ"ה.
לא - סימן רס"ג סעיף ט"ו.
לב - סימן רס"ג סעיף ט"ז.
לג - סימן רס"ג סעיף י"ב.
לד - סברת האג"מ דלעיל שייכת גם כאן (וכן כתב בשו"ת תשובות והנהגות כרך ג' סימן פ"ה) ועיין עוד משנה ברורה שם מהדורת דרשו הערה 57 מ"מ מדברי רבותינו הפוסקים לעניין זה, וכן בפסקי תשובות סימן רס"ג אות ל"ט ובהערה 363.
לה - אמנם יש להוסיף שבשבתות של ספירת העומר צריך יותר להחמיר לא להתחיל את הסעודה בחצי שעה הסמוכה לצאת הכוכבים, שהרי לא ספר ספירת העומר (משא"כ לענין קריאת שמע יש יותר מקום להקל כמבואר לעיל) אמנם למי שהעלתי בתשובה הנ"ל שראוי לספור ספירת העומר על תנאי נראה שיכול לסמוך על ספירה זו גם לענין איסור אכילה, עכ"פ כשעוד לא הגיע זמן צאת הכוכבים ממש, ואם הניח 'שומר' או תזכורת וכדומה, לית לן בה.

טובה הארץ מאד מאד

/ הרב תומר אנגלסמן

מורי ורבי הרב שמואל יניב שליט"א, חינך אותי מילדות: 'אל תאמר חם לי! זה לשון הרע על ארץ ישראל". היחס שלנו לארץ ישראל הוא כיחס לדבר חי. כאשר כלב בן יפנה ויהושע בן נון ניסו לשכנע בדבריהם את עם ישראל לבל יקשיבו לעצת המרגלים הם אמרו משפט שבח שאף על ידי הקב"ה בימי הבריאה לא נאמר, וכך אמרו על ארץ ישראל: **"טובה הארץ מאד מאד"**.

החכם ר' יוסף חיים, הבן איש חי, בספרו "בן יהוידע" מביא את הסיפור מהגמרא על ר' אמי ור' אסי שהיו מלמדים תורה בישיבה בטבריה. אותם חכמים היו מעבירים את התלמידים ממקום למקום. בקיץ למקום שיש בו צל ובחורף היו עוברים למקום שם קרני השמש מגיעות כדי שיוכלו להתחמם.

מסביר ר' יוסף חיים שזאת עשו החכמים, כדי שלא יבוא אפילו אחד מן התלמידים לומר על המקום שבו ישבו "לא טוב", שאם יאמר כך תלמיד יהיה בזה דיבור לא טוב על ארץ ישראל.

לקראת הקיץ עלינו לשמור את פינו לבל נוציא מפינו שום דיבור לא טוב בגנות הארץ, אפילו על חלק קטן מארץ ישראל, הן מצד האויר, הן מצד קור וחום, הן מצד הפירות והן בעניין הבנין!!

סיפור לשבת

בהסכמת בית דין של מעלה

המובא כאן הוא מפ"ק של האדמו"ר מפוריסוב, המקובל רבי עקיבא רבינוביץ' שליט"א
בסעודת מלוה מלכה ונמסר לפרסום על ידי ימינו בקודש הרב משה מהלר הי"ו / שאול שיף

הרה"ק רבי הירש מרימנוב זי"ע העיד על עצמו שמעודו לא פגע בשום יהודי ולא ציער שום אדם, זולת פעם אחת, כאשר ראה יהודים שמדברים ביניהם בשעת רעוא דרעוין, בסעודה שלישית של שבת, ואז הלך לאחד מהם ודחפו בידו, והצהיר מאוחר יותר שאין הוא מתחרט על כך.

✻

התגורר כאן, בעיה"ק ירושלים תובב"א, החסיד המפורסם רבי מרדכי הירש שמערלער זצ"ל. הוא סיפר, כי דודו נסע אל הרבי ר' הירש מרימנוב זי"ע, לשהות במחיצתו בשבת קודש. בהגיעו שמה, נפל אותו דוד, והיה מחוסר הכרה, כמאחז"ל אתנח ואנגיד. בשכבו כך, מחוסר הכרה - היה זה בשחרית של שבת - הקיץ לפתע מעלפונו, וקם והלך לבית הכנסת. בבואו שמה, סיפר לאנשי המקום שבשעה שהיה מחוסר הכרה עלתה נשמתו למעלה, והוא שמע שם את הרבי, ר' הירש, אומר תורה. ומה אמר ? הוא דרש עה"פ (במדבר יט, יז) "ולקח אזוב וטבל במים איש טהור", ופירש הצדיק את הפסוק כך: כיצד זוכה אדם להיות 'איש טהור' ? על ידי שיקיים בעצמו "ולקח", שיש בו קדמא ואזלא, היינו שיהא מתבונן תמיד (אבות ג, א) 'דע מאין באת, ולאן אתה הולך', שזה הפי' של קדמא ואזלא, עי"ז זוכה אדם להיות 'איש טהור'. כך שמע, בשעת עלפונו, מפי הרבי ר' הירש. הסתפקו השומעים אם להאמין לדבריו אם לאו, אולם כך סיפר אותו דוד. לאחר מכן, בשעת סעודה שלישית, הגיעו החסידים אל שלחנו של הצדיק, ולתדהמתם, אמר הרבי, ר' הירש, תורה על הפסוק הנ"ל, ממש כדברים שסיפר להם הדוד. נהיה רעש בבית המדרש, והכול היו בתדהמה, שהרי שמעו מפי האיש את דבר התורה הזה ממש קודם לכן, ועתה ראו שהיה זה דבר אמיתי. שמע הצדיק את הרעש, ושאל על מה כל המהומה. סיפרו לו שהנה יש כאן יהודי שסיפר ששמע את דבר התורה של הרבי בשמים, כבר אתמול. נענה הרבי ר' הירש ואמר: כאשר הולכים לומר תורה, אומרים אותה תחילה לפני בית דין של מעלה [לקבל הסכמתם]. את המעשה הזה שמע רבי מרדכי הירש מפי דודו אשר היה בעל המעשה.

✻

באחד הימים ביקר הרה"ק הרבי ר' הירש מרימנוב זי"ע אצל מחותנו, הרה"ק מרוז'ין זי"ע. בשעה שישבו ונתוועדו שניהם, לא הורשה איש להיכנס אל הקודש פנימה. הייתה שם משרתת אחת, יהודיה עגונה, אשר בעלה זנח אותה מזה שמונה שנים, ולא ידעה היכן הוא. כשישב הרבי ר' הירש ושוחח עם הרה"ק מרוז'ין זי"ע, הלכו בניו של הרה"ק מרוז'ין זי"ע וכתבו קוויט'ל עבורה (עבור אותה משרתת), ואמרו לה היכנסי פנימה, מסרי קוויט'ל זה לידי הרבי ר' הירש ותני לו שלוש מטבעות, ותזכי להיוושע. נכנסה המשרתת פנימה ומסרה את הקוויט'ל לידי הרבי ר' הירש. שאל אותה הצדיק, למי נכתב קוויט'ל זה. השיבה המשרתת: לצדיק מרימנוב. קרא הרבי ר' הירש את הקוויט'ל ואמר, שעליה ליתן ח"י מטבעות. יצאה המשרתת,

המשך בעמוד הבא...

וכשראו אותה בניו של הרה"ק מרוז'ין זי"ע בצאתה, מסרו לידיה עוד חמשה עשר מטבעות (להשלים את מניין המטבעות לי"ח). שבה המשרתת ונכנסה, ומסרה לצדיק את חמש עשרה המטבעות הנוספים. אמר לה הצדיק מרימנוב: לא כי, אלא רצוני בשמונה עשר מטבעות פרט לאותם שלוש שכבר נתת בתחילה. יצאה המשרתת והביאה עוד שלוש מטבעות. או אז אמר לה הרבי ר' הירש, שתלך לעיירה פלונית ותמתין שם במקום מסויים בשעת בוקר, ותראה שם מישהו רוכב על סוס - זה הוא בעלך שנעלם. הסתובב הצדיק ופנה אל הרה"ק מרוז'ין ושאל אותו: האם נכון הדבר שאמרתי? נענה הצדיק מרוז'ין ואמר: בוודאי.

כשיצאה המשרתת, בניו של הרה"ק מרוז'ין זי"ע רצו לשמוע מפיה מה אמר לה הרה"ק מרימנוב, וסיפרה להם את כל אשר אמר לה. שאל בכור בניו של הרה"ק מרוז'ין זי"ע, הרה"ק רבי שלום יוסף זי"ע: ומה אמר אבי? נענתה האישה ואמרה: האבא אמר 'ודאי'.

מיד לאחר צאת השבת, קמו כמה אנשים בריאים וחזקים וליוו את האישה אל אותו מקום שאמר הרבי ר' הירש. ויהי כבואם שמה, היה זה בבוקר, אכן ראו אדם אחד רוכב על סוס. התבוננה האישה בפניו, וזיהתה את בעלה! נפלה האישה ונתעלפה. מיהרו האנשים שהיו עימה, ותפסו את האיש לבל יברח שוב, הביאוהו בפני בית דין ואכן נתן לה גט...

✻

מנהג היה לו, להרה"ק הרבי ר' הירש זי"ע, שבכל פעם שאמר תורה, היה מתחיל מאדם הראשון. בכל פרשה שדרש, היה מתחיל לדרוש מבראשית, והיה מספר והולך מקורותיו של אדם הראשון ואילך, וכך היה מספר והולך הלאה. היו אנשים שתמהו על דברי התורה "המשונים" הללו, שהרי את סיפורי התורה יודע כל דרדק, ומה בא אותו צדיק לחדש בכך. פעם, היו שם, ברימנוב, הרה"ק מצאנז בעל 'דברי חיים' זי"ע והרה"ק רבי שלום מקאמינקא זי"ע. רצו החסידים לדעת מה פשרם של אותם דברי תורה, ומה הם כל הסיפורים הללו שהצדיק מרימנוב מספר מתולדותיו של אדם הראשון ואילך. הלכו החסידים אל הרה"ק מצאנז ושאלוהו: מה מספר הרבי ר' הירש כעת? נענה ה'דברי חיים' ואמר: מה פירוש, הלא הוא דורש בכוונות של חנוכה! הלכו ושאלו את הרה"ק רבי שלום מקאמינקא זי"ע: מה אמר הרבי ר' הירש כעת? נענה גם הר"ש מקאמינקא ואמר: הלא הוא דרש בכוונות חנוכה! ראו החסידים שהצדיקים הללו שמעו דברים אחרים...

✻

היו צדיקים שנהגו לתבוע כסף רב עבור הישועות שפעלו, וטעם כמוס היה להם בדבר, ולעומתם היו צדיקים אחרים אשר לא הבינו את הטעם הכמוס, והקפידו על מנהג זה. הייתה לו, להרה"ק מרופשיץ זי"ע, בת נשואה, אשר לא זכתה להיפקד בפרי בטן. בעת ההיא הגיע הרה"ק הרבי ר' הירש מרימנוב אל הרה"ק מרופשיץ זי"ע. נכנסה אצלו בתו של הצדיק מרופשיץ וביקשה ברכה, למען תזכה להיוושע בפרי בטן. אמר לה הרה"ק מרימנוב זי"ע: המחיר של הישועה שלך הוא מאה וחמישים רנדלא'ך. היה זה סכום גבוה ביותר. הלכה הבת ואמרה לאביה, הרה"ק מרופשיץ זי"ע, שהצדיק מרימנוב תובע סכום כה גבוה. נענה אביה ואמר לה: תני מיד את מלוא הסכום! נתנה הבת לצדיק מרימנוב את הסכום במלואו, וזכתה להיוושע.

✻

יהודי כפרי אחד בא אל הרה"ק הרבי ר' הירש מרימנוב זי"ע, וביקש ישועה [אף הוא היה חשוך בנים]. אמר לו הצדיק: המחיר הוא ח"י רענדלא'ך. אותו כפרי עני ואביון היה, ולא היה לו מהיכן להשיג סכום זה. אולם הרבי ר' הירש בשלו: אם תיתן את מלוא הסכום, תזכה להיוושע. היה שם, באותה שעה, הרה"ק מצאנז בעל 'דברי חיים' מצאנז זי"ע, והוקשה הדבר בעיניו: כפרי זה, עני ואביון, אין לו מהיכן להשיג ח"י רנדלא'ך, סכום זה גבוה כל כך עבורו, מדוע לא יברכהו הצדיק בלא התשלום? כאשר יצא הכפרי מאצל הרה"ק מרימנוב, אמר לו הרה"ק מצאנז זי"ע: אברך אותך אני, שתזכה בפרי בטן, בלא לשלם ח"י רנדלאך! ואכן, זכה הכפרי להיפקד, ואולם בשעת הלידה נפטרו האם והוולד. כששמע הרה"ק מצאנז כך, נצטער צער רב, וכל ימיו היה מיצר על כך, על שהתערב במעשהו של הצדיק מרימנוב. ■

שביבים / שאול שיף

ויתן לך

מנהג ישראל לומר בכל מוצאי שבת קודש את הברכות שבירך יצחק אבינו את יעקב אבינו: "ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ (בראשית כז, כח)". הנה ידוע ששם אלקים הוא שם של מידת הדין, ויש להבין הענין שנזכר כאן בברכות שם של מידת הדין, ולא שם הוי"ה שהוא שם של מידת הרחמים. וי"ל שהיא הנותנת, שגם מידת הדין הסכימה לנתינת הברכות ליעקב אבינו, וע"ד 'בדין הוא שיטול שכרו' (במד"ר כא, א). והדרך לבטל דינים ולהפוך אותם לרחמים, הוא ע"י לימוד התוה"ק ומעשים טובים, להיות 'טוב עין', ולנהוג זה עם זה באהבה ובאחדות, וע"י העמל והיגיעה אפשר לזכות שיתקיים 'בדין הוא שיטול שכרו', שגם מידת הדין תסכים לשפע טובה וברכה לבנ"י.

כשאמא מתפללת

דברים שאמר מרן רבי יעקב ישראל קנייבסקי המכונה ״הסטייפלר״ זי״ע לאמהות:

- ילדים שגדלים בבית שאמא מתפללת מילה במילה, מבינים יותר גמרא ומשנה מכל ילד אחר.
- ילדים שגדלים בבית שאמא אומרת כל ברכה לאט ובנחת, יש להם מידות טובות יותר ופחות חוצפה.
- אמא שמתפללת כל יום ונושאת עיניה לשמים, הילדים שלה יותר מוצלחים מילדים אחרים.
- ילדים שגדלים בבית שאמא מוותרת לאבא ולא מעירה לו הערות, יש להם מידות טובות והזנה נפשית גבוהה וקדושה יותר מכל ילד אחר.
- יותר מכל קלטת חינוכית שבעולם, מקרינה ברכת ״שהכל נהיה בדברו״ שאמא יהודיה אומרת בקול בבית.
- ילדים שגדלים בבית שהאמא מברכת ברכת המזון בקול, יש להם שמירה ממחלות ומתאונות דרכים והגנה עצומה בשמים.
- אמא שמזכירה שם שמים בעזרת ד׳ ברוך ד׳ כל היום, לילדים שלה יש חן של יוסף הצדיק על פניהם.

והוי דן את כל האדם לכף זכות

הם היו שני חברים, חסידי הצדיק הקדוש ר׳ אורי מסטרליסק זי״ע. ידו של זה לא משה מתוך ידו של זה, וגם כאשר הגיעו לפרק האיש מקדש - ויחזקאל הלך לעיר אחת ובנימין הלך לעיר אחרת, עדיין היו קשורים האחד עם רעהו בחבלי אהבה ורעות. שניהם לא עשו דבר מבלי לשאול את פיו של הקדוש והטהור, ר׳ אורי מסטרליסק, ולפרקים בא אחד אל חברו לשאול בעצתו טרם יעשה איזה מסחר.

לימים בא אחד מהם לבית חברו להיוועץ בו בעניין מסוים. משנכנס קיבלה אותו אשת חברו בסבר פנים יפות. כאשר שאל אותה על בעלה, אמרה לו שהוא נסע לפני מספר ימים ואמור לחזור למחרת היום. היא הציעה לאורח מיטה בביתם ושם נשאר ללון. קרא קריאת שמע שעל המיטה, עלה על משכבו ונרדם.

בלילה הקיץ משנתו, לרגלי איזה רעש שנשמע בבית. הביט הנה והנה, והנה ראה את המשרת היהודי כשהוא ללא בגדים, נחפז מן המיטה שוילון פרוס עליה, ורץ למקום משכבו. נבהל מאוד האורח למראה הדבר הזה ולא יכול היה להירדם עוד, ושכב ער עד אור הבוקר, ואז יצא מן הבית והלך לבית המדרש להתפלל, ואחרי התפילה לא שב עוד אל בית חברו. משלא חזר אחרי עבור זמן רב, דאגה מאוד עקרת הבית ולא ידעה מה זאת.

בין כך ובין כך בא בעל הבית. ספרה לו אשתו, שחברו בא אליו אתמול, ומשלא מצא אותו נשאר אצלם ללון ומשהאיר היום יצא להתפלל ולא חזר עד כה.

משמע את דברי אשתו, מיהר ויצא לחפש את חברו, ומצאו יושב בבית המדרש ונפשו עגומה עליו מאוד. נתן לו שלום והוא החזיר לו שלום והזמינו אל ביתו לסעוד פת שחרית, וסירב החבר לסור אליו. משהפציר בו מאוד לסעוד יחדיו פת שחרית, לא ידע החבר לשית עצות בנפשו. האם יגיד לו מה שראו עיניו בלילה כדי להפרישו מאשתו, או לחשות ולא לומר מאומה? בתוך כך עלה בדעתו לומר לו, שיסעו שניהם לסטרליסק, כי לשם כך בא אליו. בראות בעל הבית שחברו שרוי בצער ולא ידע על שום מה, הסכים מיד לנסוע עימו לסטרליסק.

בהיותם בדרך דחק בו שיאמר לו, על מה ועל שום מה הוא בצער גדול כל כך? אז סיפר לו מה שראה בלילה בביתו. נתחלחל האיש והיה הדבר קשה עליו מאוד. האמין ולא האמין, שכן ידע כי אשתו היא בת ישראל כשרה. אולם, מצד שני ידע, כי חברו הוא איש נאמן וישר ולא ישקר חס וחלילה, והיו שניהם בצער ולא ידעו מה לעשות, והחליטו ביניהם לספר הכול לרבם.

נכנסו שניהם אל הרבי הקדוש זי״ע והציעו לפניו את כל העניין ובכו מאוד. ישב הרבי ושמע את אשר ספרו לו, חקר ודרש היטב, שאל על טיבו של המשרת היהודי, ואז אמר לבעל האישה בעוד חברו הטוב עומד לידו: ״סע לביתך, ואל תגיד דבר לאשתך וגם תנהג בזהירות איתה שלא תכיר מאומה מכל אשר בלבך עליה, ואני אבוא לעירך בעוד שבועיים ואברר את כול הענין לעיני שניכם״.

בעבור שבועיים, בא הרבי הקדוש והטהור לעירו של הבעל והאישה החשודה. בני העיר והסביבה באו בהמוניהם לחלות את פניו של הרבי הקדוש, לתת לו פדיון נפש ולהתייעץ איתו בדברים שבין אדם למקום ובין אדם לחברו. ושני החברים החסידים המובהקים של הרבי הקדוש עמדו עליו לשרתו בכל עת.

והנה בין הבאים אל הרבי הקדוש לתת לו פדיון ולקבל ממנו ברכה, היה גם אותו משרת יהודי. כאשר נפתחה הדלת וראו שני החברים את המשרת נכנס התחיל רוחם פועם בקרבם והביטו אחריו עד גישתו אל השולחן. בעומדו לפני הרבי הניח פתקה עם פדיון. נטל הרבי את הפתקה, שם עיניו בה רגע ארוך, ובקראו את השם, הרים את עיניו, הביט היטב במשרת וצעק בקול: ״עז פנים! אתה הוא משרתו של פלוני בן פלוני? ספר לי מיד מה שעשית באותו לילה לפני שבועיים כאשר נסע בעל הבית שלך מביתו לרגלי עסקיו. ספר לי את הכול ואל תסתיר ממני דבר״. רעד עבר בכל גופו של המשרת. בירכיו כשלו והוא נפל לארץ והתעלף. מיד טיפלו בו שני החברים שעמדו מן הצד והחיו את נפשו. כששבה אליו רוחו, התחיל לבכות ולבקש רחמים. צעק ואמר: ״רבי קדוש מה הוא החטא? הרי לא עשיתי מאומה״. אמר הרבי: ״ספר נא מה שרצית לעשות ולא עשית״. ענה ואמר: ״אמנם כן, מחשבה רעה הייתה לי ואני חטאתי״. אמר הרבי: ״אם כן, אמור מה הייתה המחשבה הרעה?״ אמר המשרת: ״ידעתי שבעלת הבית הטמינה במיטתה תחת הכר איזה סכום כסף, ואחרי שבלילה ההוא לן אצלנו האורח והיא לא ישנה במיטתה, אמרתי לבוא שם ולגנוב את הכסף. ברם, בבואי אל הוילון הפרוש על המיטה, התהפך האורח על צידו ונבהלתי, ומיד ברחתי וחזרתי אל משכבי ולא לקחתי דבר״. שמע הרבי את דבריו הפשוטים של המשרת וראה שנאמנים וכנים הם וסידר לו סדר תשובה ופטרו לשלום. ושני החברים שעמדו שם והאזינו לווידויו של המשרת, יצאו לביתם שמחים וטובי לב, ובראותם את חכמת רבם הקדוש אמרו: ״יראה וחכמה בו נשקו״.

״אמנם נכשל אבל לתומו״

הרוב המכריע של ההנהגה התורנית של היהדות החרדית בארץ ישראל, הכיר בהראי״ה קוק זצ״ל כאחד מגדולי הדור, ולהוציא מיעוט קולני, הרי גדולי ישראל האמיתיים ראו בו קדוש מורם מעם, שכל מעשיו לשם שמים. ומן השמים הוכיחו.

ומעשה שהיה כך היה:

מרן קדוש ישראל, הגאון הרב משה יהושע יהודה לייב דיסקין

זצוק"ל (תקע"ז-תרנ"ח) - אמנם נפטר כשהרב קוק היה רב צעיר, ובאותה שנה נבחר להיות רבה של העיירה בויסק בדרום לטביה (שמה הלטבי הוא באוסקה ומיקומה באזור היסטורי המכונה זמגלה, 60 ק"מ מהבירה ריגה ו-20 ק"מ מהגבול עם ליטא). בחודש טבת תרפ"א, כשנה לאחר פרסום "אורות" ובחירתו של הרב קוק כראב"ד האשכנזים בירושלים על ידי כלל הרבנים ומוסדות התורה, הגיח רבי יהושע יהודה לייב דיסקין לשעה קלה מעלמא דקשוט לעלמא הדין, כדי לגונן על בנו. שכן, היה זה בנו, הגאון הרב יצחק ירוחם דיסקין זצוק"ל ממייסדי "העדה החרדית" שהקימה לעצמה רבנות משלה, שניהל את הקו התקיף והבלתי מתפשר נגד הראי"ה קוק. אביו הצדיק חשש מקפידתו של הראי"ה ונגלה בחלום למרן הגרי"מ חרל"פ זצ"ל, תלמידו הגדול והקרוב ביותר של הרב קוק. הוא ביקש ממנו שילך לרב קוק ויבקשו שלא יכעס על בנו על התנגדותו לרבנותו בירושלים ולרבנות הראשית לא"י, כי אין זה מרוע לב אלא בתום לבבו.

על כך שלח הרב חרל"פ אגרת לרב קוק וזו לשונה:

"בעזה"י אור ליום י"ב טבת תרפ"א. ביום י"א טבת קודם אור הבוקר ראיתי בחזון לילה [...] את הגאון הקדוש מבריסק זצוק"ל [...] מראהו היה איום מאוד [...] ופתח פיו ואמר: "תואיל לילך להרב ותאמר לו בבקשה, בבקשה, שלא לערער על בני ר' יצחק ירוחם, לא לזלזל בו, כי על כן בני יחידי הוא. ואמנם ניכשל, אבל לתומו. שמע כי אני אומר כי לתומו נכשל. והרב יזכור בהמוסד בית היתומים שהוא מוסד שיסדתיו אני, ויפעול לטובתו... ההבדל בין תלמוד בבלי לתלמוד ירושלמי הוא שתלמוד בבלי הוא כלל הצריך לפרט ותלמוד ירושלמי הוא פרט הצריך לכלל. המובן מאלו הדברים הקצרים המכילים הרבה הם מחידושו של הרב."

אמרתי [לו בחלום] שכמדומה לי שגם אני מבין הסבר הדברים, והשיב: "לא כולו אך מקצת הנך מבין מזה, ודבר זה ישתמש לך לסימן להרב, כי הוא יודע שזה חידושו".

ואח"כ הוסיף אלו הדבורים, ר"ת של השם של הרב אברהם יצחק כהן גימטריא לא, וזה ר' לא בירושלמי, ובצירוף ה' יהי' לו, וזה הקרי והכתיב של לא ולו אנחנו עמו וצאן מרעיתו [ראה מזמור לתודה] . ובצירוף ה"ר" שלפני השם הוא 'רל"א', ועם ה- "ה" רל"ו, ובצירוף הק' מהכינוי הוא של"ו, ויזכה לשלוה, ע"י הגמר של הארבעה שמות, של"ו עם הכולל של ד' השמות הוא "ליש", ואז "שלי". לו עמי שומע לי ישראל וכו' כמעט אויביהם אכניע, ועל צריהם אשיב ידי וכו', ויאכילהו מחלב חטה ומצוף דבש אשביעך, ר"ת וס"ת של אשביעך הוא שם הרב, ובסוף כ"ף פשוטה מנצפך.

הרב יודע שצעדים גדולים עתה לפניו, יתקדש בקדושה 'ויאכילהו מחלב חטה ומצוף דבש אשביעך.'

מעבר לרמזים המופלאים המגלים טפח מעולמו הפנימי של הראי"ה ומתפקידיו הרוחניים, יש כאן גם זווית מרתקת לסוגיית המחלוקת על הרבנות. הגרמיל"ד מגלה את דעתו כי התנגדות בנו להכתרת הראי"ה כרבה של ירושלים הינה טעות, אבל עם זאת אין לזלזל בו כי התנהגותו אינה נובעת מרוע אלא מתום לב. ואכן, דרכו של הראי"ה הייתה לכבד גם את שונאיו הקיצוניים ביותר, ואף התאמץ לעזור להם ככל האפשר. ובעקבות מכתב זה עודד הראי"ה את ידידיו ברחבי העולם להרים תרומתם למענו, ואף השתדל בעצמו לגייס כספים לטובתו, וזאת על אף העובדה שבית-היתומים הפך למעוזם של הקנאים, וממנו יצאו ההתקפות הנוראיות כלפיו. אמנם בגלל העברתו על המידות, אפשרי שהיה מסייע למוסד זה בהקשר כזה או אחר אף ללא המכתב. במכתבו המפורסם של ה"אמרי אמת" מהאונייה שכתב בז' באייר תרפ"א לאחר ביקורו הראשון בארץ, הוא מתייחס לפגישתו עם הרב קוק ובין השאר אמנם תוקף את דעותיו וכותב שאומר על טמא טהור ועל טהור טמא, אך גם כותב עליו שאין כמותו בדורו ושהוא איש אשכולות בתורה ומידות תרומיות, וכן כותב שמידותיו נראות מכך שאף שרוב יהודי ירושלים ורבניה עומדים לצדו, חולק הוא כבוד למנהיגי העדה החרדית, הגרי"ח זוננפלד זצוק"ל והגרי"י דיסקין.

בסוד שיח
כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

נשמח לקבל תגובות
והערות מהקוראים
בדואייל: besod@013net.net

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
אימייל: gilwein26@012.net.il